

Hititçe Çivi Yazılı Metinlere Göre Mobilya ve Dekoratif Ürünlerde Aslan Motifi

The Lion Motif in Furniture and Decorative Objects According to Hittite Cuneiform Texts

Dr. Fadime ÜNLÜ EFE ¹

Süreç/History

Geliş/Submitted: 15/01/2026
Kabul/Accepted: 24/03/2026
Yayın/Published: 25/06/2026

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author(s) declares that have no competing interests.

Telif Hakkı/Copyright

Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY-NC 4.0\) license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Öz

Bir Anadolu uygarlığı olan Hititler, M. Ö. 17-13. yüzyıl aralığında yaşanan siyasi, dini sosyal vb. konularda çivi yazılı kayıtlar tutarak dönemlerini aydınlatmışlardır. Bu belgeler genellikle saray, din adamları ve yöneticiler ile ilgili olsa da dönemin ihtiyaç ve beğenilerine yönelik kısmi bilgiler de sunmuştur. Mobilya ve küçük mobilya olarak adlandırabileceğimiz dekoratif ürünlerde kullanılan aslan motifinin, bu kayıtlara yansması ise araştırma konumuzu oluşturmuştur. Bu kayıtlardan, aslan motifinin hangi tür mobilya ve dekoratif ürünlerde görüldüğü, hangi hammaddeden, hangi boyutlarda imal edildiği ve ne amaçla kullanıldığını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda ele alınan metinlere göre, yatak, sandalye/taht, sandık gibi mobilyaların ayaklarında, aslan ayağının model olarak kullanıldığı görülmüştür. Yatak ve sandalyenin, sarayın ya da halkın kullandığı mobilyalar olmadığı, tanrılar için yapılan ritüellerde kullanılmak üzere tasarlandığı ortaya çıkmıştır. Ancak aslan ayaklı sandıkların, dini kullanımdan ziyade değerli eşyaların taşınması ve saklanması için kullanıldığı görülmüştür. Dekoratif ürün olarak ele alabileceğimiz aslan şeklindeki heykeller, tanrılara sunulan adaklar arasında yer almış, tanrıların kült sembolleri olarak kullanılmış ve çeşitli tanrıların heykellerini süslemiştir. Aslan şeklindeki ritonlar ise kral ve kraliçe tarafından tanrıların onuruna yapılan içki ritüellerinde kullanılması yanında, adak olarak da tanrılara sunulmuştur. Riton benzeri bir içki kabı olan aslan protomu ile aslan başı şeklinde yapılan kapların ise sınırlı olarak kaydedildiği ve birbiriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Çivi yazısı, Mobilya, Dekoratif ürün, Aslan motifi.

Abstract

The Hittites, an ancient Anatolian civilization, illuminated their historical period by keeping cuneiform records on political, religious, social, and related matters between the seventeenth and thirteenth centuries BCE. Although these documents primarily concern the palace, religious officials, and administrators, they also provide fragmentary information reflecting the needs and aesthetic preferences of the period. The present study focuses on the reflection of the lion motif used in furniture and decorative objects particularly those that may be classified as small-scale furniture in these written records. Based on these sources, the study aims to determine the types of furniture and decorative objects in which the lion motif appears, the raw materials from which they were produced, their dimensions, and their intended functions. According to the texts examined in line with this objective, it has been observed that the lion's paw was used as a model for the legs of furniture such as beds, chairs/thrones, and chests. It is evident that beds and chairs were not items used by either the palace or the general population but were designed for use in rituals performed for the gods. In contrast, chests with lion-shaped feet appear to have been used not for religious purposes but for the transportation and storage of valuable items. Lion-shaped statues, which may be considered decorative objects, were included among votive offerings presented to the gods, functioned as cult symbols, and adorned the statues of various deities. Lion-shaped rhyta were used by the king and queen for drinking rituals in honor of the gods and were also presented to the gods as votive offerings. Additionally, limited records indicate that lion protomes drinking vessels similar to rhyta and vessels fashioned in the form of lion heads were closely related in both form and function.

Keywords: Hittites, Cuneiform, Furniture, Decorative objects, Lion motif.

Atf için (to cite): Ünlü Efe, F. (2026). Hititçe çivi yazılı metinlere göre mobilya ve dekoratif ürünlerde aslan motifi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(2), 616-633. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1863987>

Giriş

¹ Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Nevşehir/Türkiye, fadimeunluefe@nevsehir.edu.tr

Mobilya (*mobilier*), kabul gören en geniş haliyle yaşam alanını döşemeye yarayan her şey olarak açıklanmaktadır. Bu açıklamanın içerisine büyük mobilyaların yanında, dekorasyon amaçlı kullanılan küçük mobilyalar, heykellerden türetilen sanat eserleri ve süsleme öğeleri de girmektedir (E. P. ve F. P., 1878, s. 12). Tunç Çağında şehirleşme ile yaşama giren mobilya, eski çağda toplumun yüksek katmanına ait bir ayrıcalık olurken törensel bir anlamda barındırmıştır. Mobilyanın ölçüleri, şekli, işçiliği, hammaddesi ve dekoratif unsurları, kullanacak kişilerin önemine göre oluşturulmuştur (Boyla, 2011, s. 9-10). Antik dönemde kullanılan bu mobilya ve dekoratif ürünler hakkındaki bilgileri, arkeolojik ve filolojik verilerden elde etmekteyiz. Antik mobilyalar tıpkı modern mobilyalar gibi, genellikle zamanla çürümeye maruz kalan ahşap ve diğer organik malzemelerden yapılmıştır. Bu yüzden, antik mobilyalara ait arkeolojik bulgular nadirdir (Simpson, 1995, s. 1647). Ancak Eski Anadolu tarihinde güçlü bir varlık gösteren ve bıraktıkları kültürel mirasla dönemlerini aydınlatan Hititlerin çivi yazılı kayıtları, bu konuda bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Hitit varlığının izleri, M.Ö. 2. binyıla kadar gitse de yazılı kayıtları M.Ö. 17-13. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Bu belgeler çoğunlukla kültle ilgili olurken, kralın erkiyle ilgili siyasi metinler de bu kayıtlar arasında yer almıştır. Mitoloji, yasa, dava ve idari metinler ise kısıtlı sayıda ele geçmiştir (Savaş, 2002a, s. 705). Ticaret, satış, üretim, hayvancılık ve mobilyacılık gibi pek çok konu hakkında kayıtların olmaması ise pek çok konunun karanlıkta kalmasına sebep olmuştur. Ele geçen belgeler içerisinde ise hayvanlar üzerine yapılan çalışmalarda (Ertem, 1965; Collins, 1989), boğa (Savaş, 2002b; Özgül ve Kılıç 2024), geyik (Collins, 2003; Demirel, 2023), aslan (Collins, 1998) gibi bazı hayvanların Hitit dini ve siyasi hayatında çoklu anlamlar barındırdığı görülmüştür. Bu hayvanlar arasında bulunan aslanın, kraliyet ideolojisi ve askeri gücün bir temsili olarak ortaya çıkması (Collins, 1998), birden çok tanrı/tanrıçayla ilişkili olması (Collins, 1989, s. 66) ve çok yönlü benzetim ilişkilerinin odağında bulunması ise dikkat çekici olmuştur (Ünlü Efe, 2025). Hititçe çivi yazılı belgelere göre hayvanlara ilişkin yapılan metin taramalarında aslan (UR.MAH), vahşi hayvanlar arasında değerlendirilmiştir (Ertem, 1965, s. 151-157; Collins, 1989, s. 30-60; Akdoğan, 1989, s. 48-50; Aykut, 1991, s. 53-55). Belirli metin aralıkları üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmalar, aslan hakkında genel bilgiler sunmakla birlikte, aslan motifinin mobilya ve dekoratif ürünlere yansımaya odaklanmamıştır. Ayrıca söz konusu araştırmaların sınırlı metin gruplarına dayanması, sonrasında yayımlanan yeni metinler ile yapılan yeni transkripsiyon ve tercümelerin varlığı, mevcut verilerin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu durum, hem önceki çalışmalarda ele alınan metin yerlerinin hem de kapsam dışında kalan metinlerin bir bütünlük içinde incelenmesi gereğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada aslan bir motif olarak ele alınmış, hangi tür mobilya ve dekoratif ürünlerde görüldüğü, hangi hammaddelerden üretildiği, hangi boyutlarda imal edildiği ve hangi amaçlarla kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece aslan motifinin, Hitit maddi kültüründe rastlantısal ya da yalnızca estetik bir tercih olup olmadığı sorusu da cevaplanmış olacaktır. Bu kapsamda, aslan ile tanrılar/tanrıçalar arasındaki ilişkiye, kraliyet ideolojisi bağlamında saray yaşantısındaki yerine ve çok yönlü sembolik işlevine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca mobilyacılık, kuyumculuk ve madencilik gibi mesleki ürünlerde görülen aslan motifinin, Anadolu Eski Çağı'ndaki tarihçesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Arşiv araştırması niteliğindeki bu çalışma, ABoT, IBoT 1-4, HKM 1-116, HT, KBo 1-33, KUB 1-60, VBoT metinleriyle sınırlandırılmış, bu metinlerin eski ve yeni yayımları ile konu kapsamında daha önce değerlendirilmemiş metinler de incelemeye dahil edilmiştir. Tekrar eden metinlere yalnızca değinilmekle yetinilmiş, ancak farklı metin türlerinde yer almaları ya da ek bir bilgi sunmaları durumunda ilgili tüm metin referanslarına yer vermeye özen gösterilmiştir.

1. Hitit Mobilyalarında Aslan

Hititçe çivi yazılı belgelerde *hardup(p)i-* olarak okunan kelime, koltuk, taht gibi eşyaları nitelerken mobilya anlamına da gelmiştir (Puhvel, 1991, s. 203; Ünal, 2016, s. 169). Bu belgelerde aslanın süsleme unsuru olarak kullanıldığı temel mobilyalar arasında sadece yatak (GIŞ.NÁ, *iškuppi-*: Ünal, 2016, s. 131, 132), sandalye/taht (GIŞ.SU.A, GIŞ.DAG, *halmašuit-*, GIŞ.kešhi-, GIŞ.šarpa-: Savaş, 2002a, s. 707; Ünal, 2016, s. 816) ve sandık (GIŞ.tuppa- = GIŞ.PISAN: Ünal, 2016, s. 549) tespit edilmiştir. Temel mobilyalarda aslan motifinin görüldüğü yatak, sandalye ve sandık haricinde başka mobilyaya rastlanmayışı ise dikkat çekicidir. Yatak ve sandalyeye dair sadece birer örnek tespit edilirken, sandıklara dair kayıtların daha çeşitli olduğu görülmüştür.

1.1. Aslan Ayaklı Yatak

Hitit mobilyaları arasında yer alan yatak (GIŞ.NÁ, *iškuppi-*), “sandık envanterleri” adlı metin kataloğuna göre, Nerik Fırtına Tanrısı için hazırlanmış ve fildişi çerçeve eklenerek altın işlemeli dört aslan ayağıyla (GİR UR.MAH) desteklenmiştir:

CTH 241.II.F: KBo 18.175+175d ay. V 13-16

13 İki keten kırmızı tunik, bir fildişi yatak çerçevesi,

14 dört altın işlemeli aslan ayağı ile ve

15 bir takım beyaz yatak örtüsü;

16 Nerik Fırtına Tanrısı'nın yatağı. K[erva]n'ın (Koşak, 1982, s. 12-13; Burgin, 2022b, s. 346-347; Burgin, 2022a, s. 347-348).

Tanrı ve tanrıçalar için haraç olarak verilenlerin arasında genellikle çeşitli giysiler, kaplar, eşyalar ile yatakların da bulunduğu bilinmektedir (CTH 641.1: KUB 40.2 ay. 24, 28; Murat, 2009, s. 162, 164). Aslan ayaklarının Nerik Fırtına Tanrısı'na ait bir yatakta kullanılması, aslanın krallık ve güç sembolizmiyle olan bağlantısının yanı sıra tanrılarla olan ilişkisine katkı sağlamaktadır. Yatakta kullanılan aslan ayaklarının altın işlemeli olması ise aslan motifinin yalnızca dekoratif değil aynı zamanda statü ve kutsallık göstergesi olduğuna işaret etmektedir. Ancak ele aldığımız metin aralığında, bu örneğin haricinde aslan detayının kullanıldığı başka bir yatağa rastlanmamıştır.

1.2. Aslan Ayaklı Sandalye

Kayıtlarda nadir görülen aslan ayaklı bir yatak örneğinin yanı sıra, aslan ayakları/pençeleri (GİR UR.MAH), Hitit mobilyaları arasında sayabileceğimiz ^(GIŠ/KUŠ)šarpa-‘nın tamamlayıcısı olarak da görülmektedir. ^(GIŠ/KUŠ)šarpa- üzerine oturulabilen çapraz bacaklı bir sandalye olarak tanımlanmakta ve tanrılarla ilişkili olarak metinlerde görülmektedir (Güterbock, Hoffner ve Van Den Hout, 2005, s. 287). “Karmaşık envanterler” adlı katalogta kaydedilen aslan ayaklı sandalye/taht, şu şekilde yer almaktadır:

CTH 246.I.2(?): KBo 18.172 ay. 10-11

10] ... gümüşten, iki takım çok küçük çapraz ayaklı sandalye, bunlardan biri abanoz ve üçü altın [kaplama], fildişinden aslan ayakları, ikisi altı altın kaplama, iki ... [

11] kakma, dört gümüş A.DA.GUR kabı, bir kaide, ön tarafta gümüş kakma” (Burgin, 2022b, s. 404-405).

Altın, gümüş ve fildişi sandalyelerin, edebi kompozisyonlarda geçen hayali mobilyalar veya kült törenlerinde kullanılan küçük sandalyeler olduğu bilinmektedir (Savaş, 2002a, s. 709-710). Bu metinde bahsi geçen aslan ayaklı sandalyelerin çok küçük olarak tanımlanması, bu sandalyelerin de kült işlerinde kullanıldığını ve tanrı/tanrıça heykelleri için taht görevi gördüğünü düşündürmektedir. Aynı zamanda bu sandalyelerin üretim maddesi olarak altın, gümüş ve fildişinin kullanılması, sıradan gündelik mobilyaya değil sembolik ve törensel bağlama işaret etmektedir. Geç Hitit (M. Ö. 1. bin yıl) kabartmalarındaki bazı tanrıçaların, aslan ayaklı sandalyelerde görülmesine karşın,² Hitit imparatorluk döneminde (yak. 1650-1207) bu tür örneklerin görülmemesi ve başka bir metin kaydına rastlanmaması ise başka çıkarımların yapılmasını zorlaştırmaktadır.

1.3. Aslan Ayaklı Sandık

Aslan ayakları/pençelerinin (GİR UR.MAH) bir diğer kullanım alanı ise yine Hitit mobilyaları arasında değerlendirebileceğimiz kutuların veya sandıkların ^(GIŠ)tuppa- = ^(GIŠ)PISAN) tamamlayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Süs eşyası gibi olan bu kutu ve sandıklar, aslan ayaklarıyla desteklenmiştir (Ünal, 1987-1990, s. 87). Aslan ayaklı sandıkların tespit edildiği kayıtlar, “sandık envanterleri” adlı katalogta yer alan listelerdir. Bu listelerden birinde görülen aslan ayaklı sandık, şu şekilde kaydedilmiştir:

CTH 241.I: KUB 42.27 + KUB 42.23 öy. I 4 = CTH 241.I: KBo 18.180 öy. 8

4 Bir adet aslan ayaklı kırmızı sandık [(Koşak, 1982, s. 54; Burgin, 2022b, s. 34-35, 50-51).

² M. Ö. 1. bin yılın başlarına ait olan ve oturan Hepat tasvirini gösteren Darende stelinde (Bossert, 1942, res. 781; Çapar, 1978, s. 204; Bossert, 1951, s. 326-327; Demanuelli, 2015, s. 239), tanrıçanın oturduğu tahtın ayakları bu metinde geçen aslan ayaklı sandalye ile paralellik göstermektedir (Demanuelli, 2015, s. 239, res III.8). Başka bir paralellik ise M. Ö. 9. yüzyıla tarihlendirilmiş Malatya kökenli bir kabartmada görülen tanrıça Kubaba'nın oturduğu aslan ayaklı tahttır (Girginer, 2018, s. 34-38). Hepat olduğu düşünülen (Demanuelli, 2015, s. 239) ve M. Ö. 1. bin yıllarına tarihlenen Tavşantepe stelinde görülen tanrıçanın oturduğu sandalye ise bir aslan üzerine basmaktadır (Çınaroğlu, 1986, s. 327; Lanaro, 2015, s. 82-85, res. 11). Karğamış Alay Girişi stelinde görülen tanrıça ise yine benzer şekilde aslan üzerine basan bir sandalyede oturmaktadır (Lanaro, 2015, s. 85, res. 11). Hitit imparatorluk dönemine tarihlenen Yazılıkaya kabartmaları A galerisi ana sahnede görülen Hepat ise dağların üzerine basan bir aslanın üzerinde tasvir edilmiştir (Bittel, Naumann ve Otto, 1941, lev.18, No. 3, kab.43; lev 19, No. 1, kab. 42-43; Bossert, 1942, s. 123, kab. 535, 537; Bossert, 1951, s. 326; Akurgal, 2015, s. 219, res. 44; Yiğit, Özcan, Kıymet, 2016, s. 34-35). Bu örnekler Hepat'ın üzerine bastığı aslanın, sonraki dönemde ya da kült uygulamalarında sandalye ayaklarıyla temsil edildiği sonucuna ulaşırabilir.

Diğer örneklerde de görülen aslan ayaklı sandıklar, renk bakımından sadece kırmızı renkli olarak kaydedilmişlerdir. Metinlerde görülen kırmızı renk, Hitit sembolizminde tanrıların dikkatini çeken ve büyü ritüellerinde kültürel kirliliği bertaraf eden renklerden biri olarak tanımlanmaktadır (Kılıç ve Başol, 2014, s. 58-60). Bu bağlamda söz konusu sandıkların özellikle kırmızı olarak belirtilmiş olması, rengin yalnızca betimleyici bir unsur olmayabileceğini düşündürmektedir. Ancak mevcut veriler, kırmızı rengin bu anlamda doğrudan ritüel ya da koruyucu bir işleve sahip olduğunu kesin biçimde ortaya koymamaktadır. Yine de aslan ayağı motifi ile birlikte değerlendirildiğinde, kırmızı rengin seçiminin sembolik ya da kültürel bir anlam taşıma ihtimali bulunmaktadır. Bu sandıkların boyutları ise küçük ve büyük olarak belirtilmiş fakat detaylarına ilişkin başka bilgiler verilmemiştir:

CTH 241.I: KBo 18.176 öy. I

2 Aslan ayaklı küçük kırmızı bir sandık (Koşak, 1982, s. 60-62; Güterbock ve Hoffner 1997, s. 235).

CTH 250: KUB 42.65 ay.

6 Aslan ayaklı [büyük] bir sandık (Burgin, 2022b, s. 40-41).

Kraliçenin bizzat katılımıyla gerçekleştirilen ve gelen hediye ile vergi sandıklarının açılma sürecinde aslan ayaklı kırmızı sandıklar söz konusu edilmektedir. Öyle görünüyor ki kraliçe, kervanların ambarlara varışında, belki de kraliyetin hemen kullanabileceği belirli eşyaları veya sevkiyatları seçmek amacıyla müdahale ediyordu (Burgin, 2022b, s. 33). Bu envanter kayıtlarındaki aslan ayaklı sandıklar, Amurru ülkesinin vergileri arasında sadece aslan ayaklı kırmızı sandık olarak geçerken, Ankuwa ülkesinin vergileri arasında olan bu sandıkların ebatları büyük ve küçük olarak listelenmiştir. İlgili kısımlar şu şekildedir:

CTH 241.I: IBoT 1.31 öy.

2 Aslan ayaklı kırmızı büyük bir sandık. Amurru ülkesi(nin) haracı.

...

12 Aslan ayaklı bir büyük kırmızı sandık. Ankuwa ülkesi(nin) haracı.

...

20 Aslan ayaklı bir küçük kırmızı sandık. Keten bant(larla) doldurulmuş” (Koşak, 1982, s. 4-6; Burgin, 2022b, s. 40-41; Burgin, 2022a, s. 324).

Bu kayıtlar, aslan ayaklı sandıkların hem kendisinin vergi/haraç olarak verildiği hem de lüks elbiseler, kıyafetler, renkli yünler, deri çantalar gibi değerli ürünlerin saklanması ve taşınması için kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca bu aslan ayaklı sandıklara demirden nesnelerin konulduğu da şöyle belirtilmiştir:

CTH 241.I: KUB 42.21 öy. 4-5

4 Bir] aslan ayaklı kırmızı [sandık]: <ve> ^(?) küçük demir (cevheri)] iğnel(ler),

5 [?] içinde büyük demir (cevheri) iğne(ler) (Burgin, 2022b, s. 226-227).

Genel olarak bakıldığında, aslan ayaklı kırmızı sandıkların vergi unsuru olarak dolaşıma girdiği hem de değerli ve seçkin eşyaların muhafazasında kullanıldığı görülmektedir. Bu bilgiler ise söz konusu sandıkların yalnızca işlevsel depolama araçları olmadığını ortaya koymaktadır.

2. Hitit Dekoratif Ürünlerinde Aslan

Aslan motifinin, Hititçe çivi yazılı kayıtlarda sınırlandırdığımız metin aralığında bulunan temel mobilyalarda olan kullanımı çok kısıtlıdır. Ancak küçük mobilya ya da dekoratif ürün olarak değerlendirebileceğimiz ürünlere dair kayıtlar daha geniş bir yer kaplamaktadır. Aslan ögesinin kullanıldığı bu ürünler; aslan heykeli (ALAM, UR.MAH-tar), aslan ritonu (BIBRU UR.MAH), aslan boynu (GÜ UR.MAH) ve aslan başı (SAG.DU UR.MAH) olarak tespit edilmiştir.

2.1. Aslan Heykeli

Hititçe çivi yazılı metinlerde geçen ALAM = *ešri-* = *tarušša-*; heykel, resim, şekil, temsil (Ünal, 2016, s. 53, 122, 527), *hilištarni-*; bir çeşit heykelcik, figür, put anlamlarına gelmektedirler (Ünal, 2016, s. 187). UR.MAH-tar ise aslan heykeli anlamına gelmektedir (Ünal, 2016, s. 566). Ancak aslan heykelleri, kayıtlarda her zaman açıkça heykel olarak belirtilmemiş yapıldığı maden ya da madde ile nitelendirilmiştir. Aslan heykelinin yapımına işaret eden bir örnek, Hattuša’ya yazıcılık eğitiminde kullanılmak üzere ithal edilmiş ve Hititçe versiyonu kral ile arkadaşlarının eğlenmesi için sarayda yüksek sesle okunmuş olan Mezopotamya kökenli Gılgamış destanıdır (Beckman, 2019, s. 1-2). Akadca,

Hurice ve Hititçe versiyonları bulunan bu destanda Ay Tanrısı (^DSIN), Gılgamış'tan iki aslan heykeli yaparak şehirdeki tapınağına götürmesini istemektedir:

CTH 341: KUB 17.3 ay. III

2 [...] kahraman Ay tanrısı [Gılgamış'a(?) dedi ki],

3 “git ve benim için öldürdüğün bu iki a[slan]

4 iki hey[kele dönüştür]!

5 Ve onları şehre taşı!

6 Onları Ay Tanrısı'nın tapınağına götür!” (Friedrich, 1929, s. 20-21; Laroche, 1968, s. 19; Stefanini, 1969, s. 46; Beckman, 2019, s. 47, 51).

Bu metinde yer alan aslanların, Ay Tanrısı'nın emriyle öldürülerek heykele dönüştürülmesi istenmiştir. 16. yüzyıldan itibaren “taksidermi” olarak adlandırılan (Péquignot, 2006, s. 245) ve köklerini Antik Mısır'dan alan mumyalama yöntemi ile dini gerekçeler doğrultusunda insan ya da hayvan bedenlerinin tahnit edilerek kalıcı hale getirilmesi (Smith, 1914, s. 191), bu metinde öldürülüp heykelleştirilen aslanlar için kastedilmiş olabilir. Ancak metinde bu doğrultuda bir açıklama bulunmamaktadır. Bahsi geçen aslan heykelleri ise Ay Tanrısı tapınağının bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Tanrı ve tanrıçalara aslan heykelinin sunulduğunu gösteren “rüya ve adak metin parçaları” adlı katalogda yer alan bir kayıta ise kraliçe Puduhepa, Lawazantiyanın İştari'na dua etmektedir. Puduhepa ettiği duada, tanrıça eğer ailesine iyilik bahşederse bunun karşılığında ona değerli metal heykeller sunacağını söylemektedir (Mouton, 2007, s. 289). Yapılacağı söylenen bu adaklar arasında ise koruyucu bir zırh/kalkan ve altınlarla bezeli bir aslan da bulunmaktadır:

CTH 590: KUB 48.123 ay. IV

24 [...] Tanrıça için bir zırh (ve) süslü bir aslan

25 [altınla i]şlenmiş [...] [yapacağım ...] (Lebrun, 1981, s. 100, 104; Roos, 2007, s. 220, 224).

Bu kayıt, aslan heykelinin yalnızca tapınak mimarisinin bir ögesi olmadığını, aynı zamanda hanedan dileklerinin gerçekleşmesi için vaat edilen değerli bir adak nesnesi olduğunu göstermektedir. Aynı metnin ilk sütununda ise olası garabetleri bertaraf etmek için yapılan ritüelde, bir aslan yapıldığından bahsedilmektedir:

CTH 590: KUB 48.123 öy. I 19-22

19 [...] bir aslan Heşni ve [Ta]şmi-Şarruma yaptı

20 [...] Ve [Ta]şmi-Şarruma için

21 [... tanrıça için,] benim [hanım]ım, tanrıçanın silahının ritüeli, (ve) arının ritüeli

22 [...] onun [ora]da gerçekleştirmesi kararlaştırıldı (Lebrun, 1981, s. 97, 101; Mouton, 2007, s. 289, 291; Burgin, 2022a, s. 278; Roos, 2007, s. 216, 221; Akdoğan, 2019, s. 31).

Metnin bu kısmında görüldüğü üzere, aslan heykellerinin ritüel amaçlı olarak da yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Ritüeller ise tanrılar ile insanlar arasında bir iletişim kanalı olduğu için, buradaki aslan heykeli de tanrılarla ilişkili olarak kullanılmıştır. Bu örneklerde aslan heykellerinin hangi maden ya da maddeden yapıldığı görülmezken, farklı metin gruplarında bu heykellerin yapıldığı madenler belirtilmiştir. Örneğin tapınak 1'de bulunan fildişi sandığı ve fildişi teriyomorfik figürinleri gösteren “karmaşık bir envanter” metni parçasında, fildişinden (ZU₉.SI= ZU₉.AM.SI) yapılmış aslan heykelleri yer almaktadır:

CTH 246.II(?): KBo 67.104

2 [...] fildişi(?) sandık [(veya: fildişi nesneler(?)) sandığı

3 [...] 2 fildişi aslan [

4 [...] fildişi[i] ...-kuş(lar) [

5 alt]ından, dekoratif düğ[me(ler) (Burgin, 2022b, s. 462).

Altından ve fildişinden oluşan dekoratif ürünler ile birlikte fildişinden imal edilmiş aslan heykellerinin envanter kayıtlarına geçmesi ve bu kayıtların bir tapınağa ait olması, bu heykellere hem maddi hem de tanrılarla ilişkili olarak manevi bir değer yüklendiğini göstermektedir. Fildişinden yapılmış başka bir aslan heykelini, önem atfedildiği için yazıya aktarılmış olan “kralın rüyaları” adlı metinde yine tanrılarla ilişkili olarak görüyoruz:

CTH 583: KUB 15.5 + KUB 48.122 ay. III

47 [Güneşimin/Majestelerimin] bir rüyası. “Tanrının

48 tapınağında [gördüğü]n [fildişinden] aslan [],

49 sen de aynı şekilde [] yap.”

50 H[epapiya] şöyle dedi: “Fildişinden bir aslan [yapsınlar]

51 ve onu yüce [tanrıya] versinler” (Mouton, 2007, s. 248, 254; Roos, 2007, s. 77, 86).

Bu metinde görülen fildişinden yapılmış aslan heykeli, yine tanrı tapınağının dekoratif bir ürünü ve tanrıların evi ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. “Kült resimlerinin açıklamalarını içeren kült envanter” metinlerinde ise fildişinden yapılmış olan aslan heykeli, Zanzişna şehri Dağ tanrısının heykelini süslemektedir:

CTH 527: KUB 38.3 (Bo 2318 + Bo 8042) öy. II

6 Zanzişna (şehrinde) İski[şa] Dağ[ı(?) . . .]

7 tanrı heykeli, ayakta duran bir adam figürü, gümüşle kaplanmış bir ahşap heykelciktir.

8 *kunziyala*- rengi ile işlenmiş olan [bir giysiyle] giyinmiş, Kralın adı ve

9 kırsal kesimdeki hayvanlar üzerine kazınmıştır,

10 gözleri (ve) kaşları camdandır.

11 Sağ elinde tunç bir topuz tutar;

12 sol elinde gümüş bir kalkan (ile) fildişinden bir kartal (ve)

13 fildişinden bir aslan tut[ar] (Brandenstein, 1943, s. 18-21; Cammarosano, 2018, s. 324-325).

Metinlerde değerli bir maden olan altından (GUŠKIN=KÜ.SI₂₂: Ünal, 2016, s. 134, 286) yapılmış aslan heykelleri de tespit edilmektedir. Bu kayıtlardan biri olan “Manninni envanteri”nde bulunan değerli maden ve kumaşlar gibi aksesuarlar arasında, altı adet altın aslan okunmaktadır:

CTH 246.I.1: KUB 12.1 ay. III

35 İki kırmızı kemer (altın ve) malakit [

36 altın *kinzalpa*-süs(leri), iki aslan [

37 bir altın işlemeli (?) *ki[nzalpa*-süs(leri),

38 altı altın aslan, bir sfenks [

39 üç mavi cüppe, iki altın ...

40 bir düz, bir *in[tana]*-keten [

41 aksesuarlar[la] (Siegelova, 1986b, s. 444-445; Burgin, 2022b, s. 382 -383).

Başka bir envanter parçasında listelenen kaplar ve adak eşyaları arasında ise metin hasarlı olduğu için adedi belli olmayan altından ve taştan yapılmış aslanlar bulunmaktadır:

CTH 247: KUB 38.11 öy.

5 [] ... bir küçük gümüş heykel, bir el [

6 [] süslü, (ahşabı) abanozdur [

7 [] ... altın (ve) taş aslan, yay (Burgin, 2022b, s. 513).

Taştan yapılmış aslan heykellerinin örneğine sık rastlanmazken, altından yapılmış olan aslan heykellerine daha çok rastlanmaktadır. Örneğin tören alayının en ayırt edici unsuru olarak tanrıların hayvanları (DINGIR.MEŠ-*naš huitar*) ile öne çıkan “KILAM Bayramı” kataloğunda, değerli metallere yapılmış kült sembolleri olarak çeşitli hayvanlar kaydedilmiştir (Singer, 1983, s. 92). Bayramın ana hat serisinde ise bu hayvanlar arasında altından yapılmış aslan heykeli yer almaktadır:

CTH 627: KBo 25.180 ay.

13 []^{KUŠ}*kurše*-’yi³ sunar[ar

14 Altından [... bir asla]n, yaban domuz[u...] (Singer, 1984, s. 98; Collins, 1989, s. 22-23).

Tanrıların hayvanları (*šiu-naš huitar*-) listesinde yer alan aslan (KBo 10. 23 3; KBo 3.8 4: Goetze, 1960, s. 29), yine bir “KILAM Bayram” metninde yer almıştır. Tekrardan bir altın aslan heykelinin tanrıların hayvanları arasında kaydedilmiş olması, altın aslan heykeli ve sayılan diğer hayvanların heykellerinin dini bir anlam kapsamında orada bulunduklarını göstermektedir (Singer, 1983, s. 92). Metnin ilgili kısmı şu şekildedir:

CTH 627: KBo 10.25 ay. VI

³ KUŠ/D *kurša*-, *gurša*: deri, post, kürk, av çantası, kutsal deri torba (Friedrich, 1991, s. 118-119; Puhvel, 1997, s. 270-275; Ünal, 2016, s. 299).

4 [^{KUŞ}kurše']yi getirirler ve tanrıların

5 [ha]yvanları; gümüş kaplan, altın aslan,

6 gümüş yabani [dom]uz, lapis lazuli taşından yabani [dom]uz

7 gümüş ayı birlikte getirirler (Singer, 1984, s. 52-53; Mouton, 2021, s. 81-82; Collins, 1989, s. 21-22; Güterbock vd., 1997, 185c).

KI.LAM Bayramı'na ait başka bir kayıta, yukarıdaki örneğe benzer şekilde aslanın altından, diğer hayvanların ise gümüşten heykellerinin kaydedilmesi dikkat çekicidir:

CTH 627: KBo 10.23 ay. V

16 Onların arkasında gümüşten panter [],

17 onların arkasında gümüşten kurt [],

18 onların arkasında al[tından] aslan (Singer, 1984, s. 14).

Altından imal edilmiş aslan heykellerinin görüldüğü başka bir metin grubu ise “yapı ritüel” kayıtlarıdır. Yeni tapınakların veya evlerin temel taşının atılması için yapılan inşaat ritüellerinde, temellerin altına yapının sağlam olması ve yaşayanların refahının tesisi için çeşitli adaklar konulmuştur (Haas, 1994, s. 252). Bu adaklar arasında altın, gümüş, demir gibi değerli madenlerden yapılmış araçların yanında, hayvan heykelleri de bırakılmıştır. Bir yapı ritüelinde ise ön cephe sütunlarının altına altın aslan heykeli yerleştirildiği ve bu heykelin 1 şekel ağırlığında olduğu kaydedilmiştir:

CTH 413.1.A: KBo 4.1 + KBo 58.17 ay.

7 Bir şekel (ağırlığında) altın aslan, iki çift demir boğa, gümüş boyunduruk

8 ile koşulmuş(tur) ... (Brandenstein, 1943, s. 30; Haas, 2003, s. 184; Bozgun, 2022, s. 54-55).

Başka bir inşaat ritüelinde tespit edilen aslan heykeli, yine altından imal edilerek 1 şekel olarak kaydedilmiştir:

CTH 413.1.B: KUB 2.2 öy. II

7 Bir şekel (ağırlığında) altın(dan) bir [a]slan, iki çift demir(den) sığır

8 gümüş (kaplı) boyunduruk ile koşulmuşlardır ... (Brandenstein, 1943, s. 30; Ertem, 1965, s. 54-55; Groddek, 2009, s. 16).

Bu metinde ve yukarıda ele alınan metin örneğinde görülen altın aslanların ağırlıklarının belirtilmiş olması, heykel boyutlarını anlamlandırmak için önemli bir noktadır. Bir Hitit minasının gerçek ağırlığı bilinmemektedir. Ancak bu ağırlığın Babil minasının ağırlığıyla aynı olduğu, yani yaklaşık 470 gram olduğu varsayılırsa, 1 şekel 11,74 gram ağırlığında olacaktır (Roos, 2008, s. 2). Bu doğrultuda yaklaşık 12 gramlık bir aslan heykelinin, küçük bir figürin olduğu anlaşılmaktadır. ALAM TUR olarak adlandırılan bu küçük heykelcikler, muhtemelen tanrıların büyük heykellerinin taşınabilir küçük birer kopyalarıydılar (Roos, 2008, s. 6). Bu sebeple inşaat ritüellerinde görülen bu altın aslan heykelleri, hayvan formuna sahip tanrı muskası olarak yorumlanmış ve kötülüğü uzaklaştırdıklarına, iyi şans getirdiklerine inanılmıştır (Haas, 1994, s. 253-254; Haas, 2003, s. 184, 464, 610, 766). Ancak farklı amaçlar için de kullanılan bu heykeller, sadece fildişi (ZU₉.SI) ya da altın (KÜ.SI₂₂) madeninden yapılmamış, gümüş (KÜ.BABBAR) gibi diğer değerli madenlerden de üretilmiştir. Gümüş aslan heykelinin yirmi şekel ağırlığında bir örneği, “kraliçenin rüyaları” adlı metin kataloğunda bulunmaktadır. Bu metinde kraliçe/kral, rüyasında tanrıçadan önünden gitmesi yani zaferi vermesi halinde, adak olarak yirmi şekel ağırlığında gümüş bir aslan heykeli vereceğine dair yemin etmektedir:

CTH 584: KUB 48.126 (=KUB 31.77+öy. I 46-50)

19 [Kral(?)] Şamuhalı Iştar'a [

20 [] şöyle yemin etti: “Eğer sen benim için

21 [önden koşarsan] Iştar ...] için

22 [] yirmi şek[el ağırlığında bir gümüş aslan

23 [] tanrının önünde bir öküz, sekiz koyun [(Thesaurus Linguarum Hethaeorum digitalis, hethiter.net/: TLHdig KUB 48.126 (2021-12-31); Burgin, 2022a, s. 278, 289).

İnşaat ritüellerinde görülen 1 şekellik (yak. 11,74 gram) altın aslan heykelciklerine göre, bu metinde 20 şekellik (yak. 234,8 gram) gümüşten bir aslan heykelinin görülmesi ilgi çekicidir. Muhtemelen kullanılan madenin farkı, sunan kişinin krali bir şahsiyet olması ve büyük bir dilek karşılığında direkt olarak tanrıya sunulacak olması heykelin ağırlığını etkileyen faktörler arasındadır. Başka bir örnek olarak “rüya ve yemin metinlerinin fragmanları” arasında yer alan bir metinde,

UR.MAH-tar “aslan heykeli” olarak yorumlanmakta (Ünal, 1980-1983, s. 605; Roos, 2007, s. 131, d.n. 269) ve bu kez aslan heykelinin 1 minalık gümüşten yapıldığı belirtilmektedir. Metin hasarlı olmasına rağmen okunan kısım şöyledir:

CTH 590: KBo 8.61

3]Bir mi[nalık] gümüş [as]lan heykelini [

4]koyun vereceğim. Önceden (verildi) (Roos, 2007, s. 130-131).

Hitit minasının yine Babil minasının ağırlığıyla eşit olduğu, yani yaklaşık 470 gram (40 şekel) olduğu varsayılırsa (Roos, 2008, s. 2), bu metinde görülen gümüş aslan heykelinin neredeyse yarım kiloya ulaştığı görülmektedir. Bu örnek bir tanrı adağı olmakla birlikte, ele aldığımız kayıtlı aslan heykelleri içerisinde görülen en ağır ve en büyük aslan heykeli özelliğini göstermektedir. Gümüş aslan heykellerinin görüldüğü başka bir metin grubu, “metal nesnelerin üretimine ilişkin metinler (I altın ve gümüş, II bakır)” olarak kataloglanmıştır. Bu metinlerde gümüş aslan heykellerinin ağırlığı belirtilmezken dört adet olarak şu şekilde görülmektedir:

CTH 242.I: KUB 42.10 + Bo 5166 ay.

6 Dört gümüş sfenks, dört gümüş su canavarı, üç [...] -giysi [

7 dört gümüş aslan, iki gü[müş(?)] NAMADDU-ölçü kabı [(Koşak, 1982, s. 94; Burgin, 2022b, s. 154-155).

Aynı katalogda bulunan metinler arasındaki başka bir kayıta ise gümüş aslan heykellerinin dört ayağı üzerinde durduğu detayı şu şekilde verilmektedir:

CTH 242.2.B: KBo 18.153 ay.

3 [iki (?)] gümüş [a]slan, dört (ayağı üzerinde) durur.

4 [iki (?)] gümüş [ge]yik, dört (ayağı üzerinde) durur, iki gümüş boğa, dört (ayağı üzerinde) durur,

5 [] Hattuša’daki [h]alintu⁴ evine götürür (Koşak, 1982, s. 73, 75; Siegelova, 1986a, s. 104-105; Alp, 1993, s. 104-105; Burgin, 2022b, s. 134-137).

Gümüşten yapılmış aslan heykelinin tespit edildiği başka bir örnek, hasarlı olmasına rağmen “bayram metin fragmanları” arasında şöyle yer almaktadır:

CTH 670: KUB 60.58

7 [] gümüşten (yapılmış) bir aslan, bir a[slan ...] (Groddek, 2006, s. 57-58).

Buraya kadar ele alınan aslan heykellerinin imal malzemesi olarak fildişi, altın, taş ve gümüş görülmüştür. Ancak aslan heykeli olarak değerlendirebileceğimiz figürler arasında demirden ve ahşaptan imal edilmiş örnekler de bulunmaktadır. Bu örnekler arasında gösterilebilecek demirden imal edilmiş olan aslan heykelini, bir dağ tanrısının tasvirinde bulmaktayız. “Kült imgeleri ve bayram açıklamalarını içeren kült envanteri” metinlerinde, bir dağ tanrısı olan Malimaliya’nın heykelinin demirden bir aslanın üzerinde durduğu aktarılmaktadır:

CTH 526: KUB 7.24 Öy. I

1 Malimaliya Dağı: Daha önce hiçbir tanrısal temsil yoktu.

2 Majesteleri Tuthaliya, onu demirden bir insan heykeli, bir buçuk karış (boyunda),

3 gözlerini altından (yaptı). O, demirden bir aslanın üzerinde durur. (Heykeli) Kukumuşa Dağı’ndaki tapınağa

4 taşırılar... (Carter, 1962, s. 116, 119; Collins, 1989, s. 62; Hazenbos, 2003, s. 27-29).

Bu metne göre kral IV. Tuthaliya, Malimaliya dağ tanrısının kültünü bizzat kendisi tesis etmiştir (Güterbock, 1943, s. 279-280). Aynı metin katalogunda yer alan başka bir kayda göre, bu örnekte görüldüğü gibi demirden bir aslanın üzerinde duran başka bir tanrı tasviri bulunmaktadır:

CTH 527.7: KBo 12.56 I

12 Dağ [tanrısı Z]atarziyaş. LAMMA ...[

13 ...] süslerler. Üst[ünde] 1[+ x karış (boyunda)?] gümüş bir heykel (vardır).

14 [Altı]nda demirden bir aslan (vardır). LAMMA ...[

15 [x+]2 karış (boyunda), gözleri altın (ve) gümüş[le işlenmiştir] (Hazenbos, 2003, s. 54-55; Torri ve Barsacchi, 2018, s. 63-64).

⁴ ^Éhalentu-, halentuwa-; tapınak bölgesindeki binalar?, saray, konak, kraliyet ikametgahı (Friedrich, 1991, s. 46; Puhvel, 1991, s. 15-19; Ünal, 2016, s. 141).

Bu metin hasarlı olduğu için süslenen ve aslanın üzerinde duran tanrının dağ tanrısı Zatarziya veya Tanrı LAMMA (Inar) olup olmadığı açık değildir (Yoshida, 1996, s. 327-329; Hazenbos, 2003, s. 54). Ancak yukarıdaki örnekte görülen dağ tanrısı Malimaliya'nın demirden bir aslan üzerinde tasvir edilmesi, bu örnekte de dağ tanrısı Zatarziya'nın aslan üstünde betimlendiğini akla getirmektedir. Benzer minvalde Halazipa dağının kült heykeli, aynı katalogda bulunan bir sonbahar bayramının kaydında fakat farklı bir malzeme olan ahşaptan bir aslan (UR.MAH GIŞ) üzerinde durmaktadır:

CTH 526: KUB 38.26+KBo 70.110(+)+KUB 38.27 öy.

23 [... süslerler] Halalazipa Dağı'nı -bir topuz- bakır hilal ve bakır (güneş) disk(ler)i ile; [üzerine] demirden bir heykelcik yaparlar,

24 ayakta duran bir adam, bir karış (boyunda). (?) [Üstüne] demirden bir kartal, altına ahşaptan bir aslan yaparlar. Bir tapınak inşa ederler (Jakob-Rost, 1963, s. 182-183; Collins, 1989, s. 61-62; Cammarosano, 2018, s. 236-237).

Bu metinde görülen kutsal dağ tanrısı Halalazipa, ayakta duran, bakır bir güneş diski ve hilal ile süslenmiş bir asa (^{GIŞ}TUKUL) üzerinde duran bir adam heykeli olarak tanımlanmıştır (Gonnet, 1968, s. 121; Cammarosano, 2018, s. 94, 230). Bu metinde yer alan antropomorfik heykelciğin yuvarlak olup topuzun üstünde mi durduğu, yoksa topuzun üzerine kazınmış veya kabartılmış mı olduğu net olmasa da heykelin ahşap aslanın üzerine bastığı açıktır. Bu yönüyle Şarkışla'daki bronz tören baltasında bulunan kabartmadaki bir aslanın üzerinde duran Güneş tanrısına benzetilmektedir (Cammarosano, 2018, s. 72-73, 229-230; Darga, 1992, s. 107-109; Akdoğan, 2022, s. 543). Metnin arka yüzünde yukarıdaki pasaj olduğu gibi tekrarlanmakta ancak devamında ahşap aslan ile süslenen kült heykeli, Fırtına tanrısının tapınağına götürülmektedir (CTH 526: KUB 38.26+KBo 70.110(+)+KUB 38.27 ay. 15-16; Jakob-Rost, 1963, s. 183; Cammarosano, 2018, s. 240-241). Ahşaptan imal edilmiş başka bir aslan heykeli ise "Kült resim açıklamalarıyla kült envanterleri" adı altında kataloglanan metinler arasında bulunmaktadır. Önceki adıyla "Tamarmara Tanrısı Şulikatti'nin tanımı" adlı bu metinde, tanrı Şulikatti ahşap bir aslanın üzerinde durmaktadır:

CTH 527.45.B: KUB 30.37; (KUB 12.36 + KUB 60.9)

1 Tamarmaralı adam Tarhini [(şöy)]le söyler: [

2 Tam[armara]nın tanrısı Şulikatti'nin

3 gümüşten bir heykeli vardır. [Bi]r adam olarak yapılmıştır ...[

4 Ve ahşaptan bir aslanın üzerinde durmaktadır. [(Brandenstein, 1943, s. 61; Güterbock, 1943, s. 279; Hazenbos, 2003, s. 140-141; Groddek, 2006, s. 11).

Proto-Hatti kökenli olan savaş ve veba tanrısı Şuli(n)katti (Brandenstein, 1943, s. 61-62), bu metinde ahşap bir aslan üzerinde tasvir edilirken, Yazılıkaya No. 30 nolu kabartmasında aslan ile birlikte görülmemektedir. Yazılıkaya betiminde hayvanların sadece kuzey cephedeki tanrılarla tasvir edilmiş olması, bu durumun sebebi olarak aktarılmaktadır (Güterbock, 1943, s. 279). Yine kült resim açıklamalarını aktaran başka bir metinde, ancak bu kez savaş tanrısı Zababa'nın (Wurunkatte: Yoshida, 1996, s. 332-337) üzerinde durduğu bir aslan kaydedilmiş olmasına rağmen, aslan heykelinin imal edildiği madde belirtilmemiştir:

CTH 527.47: KUB 38.2 II

17 Savaş tanrısı: Gümüşten bir adam heykeli, [ayakta (?)];

18 sağ elinde bir topuz, sol elinde

19 bir kalkan tutar. Altında bir a[slan durur].

20 Aslanın altında gümüş kaplamalı bir kaide vardır (Brandenstein, 1943, s. 6-7; Collins, 1989, s. 60; Cammarosano, 2018, s. 97, 296-297).

2.2. Aslan Ritonu

Aslan motifinin kullanıldığı küçük eşya veya dekoratif bir ürün olarak ele alabileceğimiz diğer bir konu ritonlardır. Hititçe çivi yazılı kayıtlarda geçen Akadca *BIBRU*, "riton" olarak adlandırılmakta ve hayvan biçimli bir kabı ifade etmektedir (Carruba, 1967, s. 89; Brandenstein, 1943, s. 23-24; Güterbock, 1997, s. 121). Aynı zamanda Carruba (1967, s. 97), filolojik ve arkeolojik verilere göre bu hayvan biçimli kapların ritüel sunu için kullanılan ritonlardan ziyade, hayvan şekilli kadehler olabileceğini aktarmıştır. Genel kapsamda ritonlar, tapınakların en önemli demirbaşları arasında bulunmuş ve tanrıların özel bayramları kutlanırken kullanılmıştır. İçki içilen bu kapla, tanrıların içildiğine ve böylece tanrı ile birleşildiğine inanılmıştır. Hangi tanrı içilecekse, o tanrıyla ilgili hayvanın

ritonu kullanılmış ve tanrıların tapınaklarının kült eşyaları arasında sayılmıştır. Ritonlar, ya tanrının kendisini ya da tanrının hayvanını temsil etmiştir (Alp, 1967, s. 514; Coşkun, 1992, s. 33; Ünal, 1993, s. 21; Ardzinba, 2010, s. 80-82; Soysal, 2007, 731-737). Aslan ritonunu (*BIBRU UR.MAH*) tanımlayan en detaylı örnek ise “karmaşık envanterler” kataloğunda bulunan bir tapınak envanter kaydudur:

CTH 246.I.2: KBo 48.262a öy. II

16 Üç aslan ritonu, bunlardan biri dört ayak üzerinde durur,

17 başı (ve) göğsü altın (ve) siyah demir (cevheri),

18 bir altın, lapis lazuli (ve) *mu[šnuwanti-]*⁵ taşından bir aslan boynu

19 *hešha-*’sında⁶ taştan bir aslan başı, biri altı[n],

20 dudağı dekoratif bir metal kenarla kaplanmış (Burgin, 2022b, s. 396-397).

Aslan biçimli kaplar, aslanlar üzerinde duran çeşitli tanrı heykellerine karşılık gelen çeşitli tanrılara atfedilmiştir. Hitit tapınak envanterlerinde ve bayram betimlemelerinde, Zababa, Fırtına Tanrısı, Tanrı GAL.ZU ve Tanrıça İstar’ın aslan biçimli kapları vardır (Haas, 1994, s. 534-535). Bunun bir örneği olarak, “devlet kültürüne ait envanterler” içerisinde bulunan çeşitli tanrılara ait adak eşyalarının bir listesinde altın aslan ritonu (*BIBRU UR.MAH KÜ.SI₂₂*); Fırtına Tanrısı, Tanrı Kumarbi ve Tanrıça İstar için adak olarak kaydedilmiştir:

CTH 248.III: KUB 34.87 öy.

2 Yıldırım Fırtına Tanrısı için ... [

3 A[ltın] aslan [r]itonu [

4 Kumarbi için ... [

5 Altın tarak, iki mina, [

6 Altın [] aslan ritonu [

7 iki mina, kırların İstar’ı için [

8 Altın aslan ritonu [(Burgin, 2022b, s. 316-317).

Bu metnin devlet kültürüne ait olması konunun siyasi yönüne atıf yaparken, altın aslan ritonunun farklı tanrılara sunulması hem dini hem siyasi açıdan ortak bir payda oluşturmuştur. Devlet kültürünün uygulayıcıları olan kral ve kraliçenin, dini merasimlerde aslan ritonuyla içki içtiklerini gösteren ve “aylık bayram” adıyla kataloglanan metinde bu kısım şu şekilde geçmektedir:

CTH 591.III. A: KUB 10.89 öy. I

20-21 Kral (ve) kraliçe oturarak, Tanrı Zababa’yı dört ayağı (pençesi) üzerinde duran aslan (şekilli) ritondan içerler (Martino, 1989, s. 40; Klinger, 1996, s. 506; Yoshida, 1996, s. 110).

Klinger, bu pasajı “dört (ayak) üzerinde duran bir aslan ritonu ile tanrıdan içmek” olarak aktarmaktadır (Klinger, 1996, s. 515). Bu kısımdan sonra sakinin ekmek getirmesi, kralın bu ekmeği bölmesi, şarkıcıların şarkı söylemeye başlaması, görevlinin ünlemesi ve dans edilmesiyle kutlamanın başladığı görülmektedir. Kral ve kraliçenin Tanrı Zababa’yı aslan ritonundan içtiği ya da onun gücüne ulaşmak istediği bu metin bir bayrama aittir. Başka bir bayram metni olduğu düşünülen ve “fırtına ritüeli” adıyla kataloglanan metinde, şiddetli fırtınalar esnasında uygulanan kült töreninde, kral yine altın bir aslan ritonu ile Tanrı Zababa’yı içmektedir (Barsacchi, 2017, s. 92):

CTH 631.6: KBo 17.75 ay. IV

37 Kral, Tanrı Zababa’yı oturarak, dışarıdan (getirilen) al[tın] aslan [ritonu] ile

38 içer...

...

45 K[ral, Tanrı Zababa’yı oturarak, içeriden (getirilen) al[tın] aslan [ritonu] ile

46 içer... (Coşkun, 1979, s. 93; Barsacchi, 2017, s. 77, 82).

Başka bir örnek olarak “Şamuhali İstar bayramı” adlı metin kataloğunda, kral Murşili altın aslan ritonundan üç kez Tanrıça İstar’ı içmektedir:

CTH 712.1.A: KUB 27.1 IV

21 Sonra kral Murşili, kırların güçlü İstarı’nı

⁵ NA *mušnuwant-/mušnuwanti-*; bir süs eşyası (Ünal, 2016, s. 360).

⁶ *hešhi-/hešha-*; ritonun bir parçası (Ünal, 2016, s. 185).

22 ayakta duran altından aslan şeklindeki riton ile üç kez içer (Wegner, 1981, s. 94, 101, 124; Wegner, 1995, s. 51, 53; Badalı, 1991, s. 205).

Bu metnin ilerleyen kısmında ise pasaj aynı şekilde tekrar etmekte ancak bu kez kral Murşili, altın aslan ritonundan Tanrıça İstar'ı sadece bir kez içmektedir (CTH 712.1.A: KUB 27.1 IV 31-32: Badalı, 1991, s. 205; Wegner, 1995, s. 51, 54). Aynı katalogta bulunan farklı bir metin kaydında da kral Murşili, tanrıçayı yine altın aslan ritonlarıyla üç kez içmektedir:

CTH 712.1.F: KBo 8.120 I

1 Sonra kral Murşili, kırların güçlü hanım efendisini,

2 ayakta duran altından aslan şeklindeki ritonlarla üç kez içer (Wegner, 1995, s. 64).

“AN.TAH.ŞUM^{SAR} bayramının fragmanları” olarak kataloglanan bayram metninde ise aslan ritonunun yapıldığı malzeme belirtilmeden, kral ve kraliçenin Ay Tanrısını içtiği görülmektedir:

CTH 625: KBo 4.13 ay. VI

1 Kral (ve) kraliçe ayakta dururken, aslan biçimli ritondan Ay Tanrısını

2 içerler (Badalı, 1990, s. 135; Badalı, 1991, s. 82).

Metnin devamında şarkıcıların şarkı söylemeye başlaması, kralın ekmek somununu bölmesi, görevlilerin ünlemesi gibi uygulamalar ile olağan kutlamaların başladığı anlaşılmaktadır. Yine bir AN.TAH.ŞUM^{SAR} bayram fragmanında ancak bu kez sadece kral, tanrı GAL.ZU'yu içmektedir:

CTH 625.2.A: KBo 19.128 V

39 Kral ayakta, tanrı GAL.ZU'yu

40 aslan ritonuyla içer (Otten, 1971, s. 14-15; Alp, 1993, s. 176-177).

“Aylık bayram” adıyla kataloglanan kayıtlarda kral, Aşgaşepa adlı dağı altından bir aslan ritonundan içmektedir:

CTH 591.II.A: KUB 1.17 V

28 Kral, [ayakta du]rurken altın aslan ritonu ile

29 [Aşg]aşepa dağını içer (Klinger, 1996, s. 436-437; Badalı, 1991, s. 16; Collins, 1989, s. 62).

Bu metinde yer alan Aşgaşepa'nın kelime anlamı, “kapı, saray veya tapınağa giriş (Gonnet, 1968, s. 118-119)” ve kapıyı simgeleyen ruh olarak tanımlanmıştır (Ünal, 2016, s. 93). Ancak Telipinu döngüsünde karşılaşılan ve Pirwa ile ilişkilendirilen, fakat kökeni bilinmeyen tanrıça Aşgaşepa'nın (^PAşgaşıpa) varlığı bilinmektedir. Aynı zamanda KUB 38.19 I 8'de Aşgaşepa bayramından da bahsedilmektedir (Gonnet, 1968, s. 118-119; Laroche, 1946-1947, s. 67). Yukarıda ele alınan CTH 527: KUB 38.3 (Bo 2318 + Bo 8042) öy. II 6-13 numaralı örnekte Zanzişna şehri İskişa dağ tanrısının heykelinin sol elinde fildişinden bir aslanı tuttuğu (Brandenstein, 1943, s. 18-21; Cammarosano, 2018, s. 324-325), CTH 526: KUB 7.24 Öy. I 1-3 numaralı örnekte Malimaliya dağ tanrısının heykelinin demirden bir aslan üzerine bastığı (Carter, 1962, s. 116, 119; Collins, 1989, s. 62; Hazenbos, 2003, s. 27-29) ve CTH 526: KUB 38.26+KBo 70.110(+)KUB 38.27 öy. 23-24 numaralı örnekte dağ tanrısı Halalazipa'nın kült heykelinin ahşap bir aslana bastığı görülmüştür (Jakob-Rost, 1963, s. 182-183; Collins, 1989, s. 61-62; Cammarosano, 2018, s. 236-237). Bu örnekler birlikte ele alındığında, aslanın kutsal dağ tanrıları ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğu açığa çıkmaktadır. Haas bu ilişkiyi, dağın hayvanlar aleminin koruyucusu olduğu, dağ tanrıları ile dağda yaşayan hayvanların iç içe yaşadığı ve dağ tanrılarının kutsallığının bir parçası oldukları şeklinde yorumlamıştır. Yukarıdaki metinde kral, bu yüzden dağ tanrılarının bir parçası olan kutsal aslanın şeklindeki ritondan Aşgaşepa'yı içmiştir (Haas, 1982, s. 51, 54-55; Bachvarova, 2019, s. 86-87).

Buraya kadar ele alınan örneklerde aslan ritonları, bayram törenlerinin bir gereği olarak tanrıları içmek amacıyla kral ve kraliçe tarafından kullanılmıştır. Ancak aslan ritonlarının tanrılara adak olarak sunulduğu örnekler de bulunmaktadır. Bunlardan biri “kraliçenin rüyaları” adlı metin katalogunda bulunan bir kayıttır. Bu kayıtta kraliçe Puduhepa, kral Hattuşili'nin iyileşmesi için diğer adakların yanında tanrıya altın bir aslan ritonu vadetmektedir (Haas, 2003, s. 118; Burgin, 2022a, s. 244):

CTH 584.7: KUB 48.119 ay.

7 [...] *purulli*a-[festivalinden sonra

8 [...] sağlıklı olacak ve sağ göz de

9 [...] aynı şekilde sağlıklı olduğunda, Tanrı için bir aslan altın riton yapacağım,

10 [onun ağırlığı belir]siz (Roos, 2007, s. 210, 212; Burgin, 2022a, s. 248).

Bir yemin metninde ise kral için başarı istenmekte ve bu başarıya karşılık olarak tanrılara adanacaklar arasında bir aslan ritonu görülmektedir:

CTH 590: KBo 8.63 öy. I

6 ... Ayrıca sivil tutuklularla,

7 bir mina ağırlığında bir gümüş riton, bir aslan ritonu,

8 kırk sivil tutuklu vereceğim ... (Roos, 2007, s. 133-135).

Bayram açıklamaları ve diğer metinlere göre sadece aslan ritonu değil boğa, at, geyik ve koç gibi hayvan ritonları da çeşitli tanrılarla bağlantılı olarak listelenmiştir (Popko, 1978, s. 89). Heykellerine tapılan tanrılarının birer kutsal hayvana sahip olması, bu hayvan biçimli kapların varlığını gerektirmiştir. Hangi tanrı içilecekse, o tanrıyla ilgili hayvanın ritonu kullanılmıştır (Coşkun, 1992, s. 33). Ancak örneklerde görüldüğü üzere Tanrı Zababa, Tanrıça İstar, Ay Tanrısı, Tanrı GAL.ZU ve Tanrıça Aşgaşepa aslan ritonu ile içilmiştir. Bu durum aslanın tek bir tanrı ile değil birbirinden farklı tanrı ve tanrıçalar ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

2.3. Aslan Protomu

Aslan ritonuyla (*BIBRU* UR.MAH) doğrudan ilişkili olarak Sumerce bir kelime olan GÚ, “boyun, ense” veya bu bağlamda diğer bir ifadeyle “protom” olarak anlandırılmaktadır (Carruba, 1967, s. 89; Güterbock, 1997, s. 121). Bu ilişkiye katkı sağlayan Goetze (1960, s. 115-116), aslan boynunun riton şekline benzediğini aktarmıştır. Brandenstein (1943, s. 24) ise aslan boynunun (GÚ UR.MAH), ritonu (*BIBRU*) işaret ettiğini aktararak bu kabın riton veya riton benzeri bir kap olduğu sonucuna varmıştır. Bu bağlamda GÚ UR.MAH, “aslan boynu şeklinde bir riton” olarak değerlendirilmektedir (Coşkun, 1969, s. 36). Bu sonucu destekler şekilde “kompleks envanter kayıtları” arasında yer alan Manninni’nin envanter kaydında, aslan protomu yer almaktadır:

CTH 246.I.1: KUB 12.1 ay. IV

20 ... altı altın riton,

21 [bunlardan] dördü ön (bacaklarda) duran öküzdür, bunlardan üçü altın (ve) taştan, biri altın ağızlı

22 [kenarla ilgili] [dek]oratif bir kenarla ayarlanmıştır, (ancak) kenardaki taş kaldırılmıştır. Bir aslan protomu

23 [altın]dan (ve) taşandır, bir altın *şayu*⁷ hayvanıdır (Brandenstein, 1943, s. 24, dn. 1; Koşak, 1978, s. 102, 105; Siegelova, 1986b, s. 448-449; Collins, 1989, s. 273; Burgin, 2022b, s. 384-385).

Bu metinde söz konusu edilen altı adet ritonu oluşturmak için dört sığra bir aslan boynu ve bir *şayu*- hayvanı eklenmesi gerektiği için protomun (GÚ), riton (*BIBRU*) olarak sayılabileceği aktarılmaktadır (Brandenstein, 1943, s. 24, dn. 1). Konuya ilişkin diğer bir örnek ise Arinna’daki AN.DAH.ŞUM bayramına ait “dağıtım belgelerini içeren sandıkların envanterinde” karşımıza çıkmaktadır:

CTH 245.III: KBo 9.91 öy.

15 Mısır’dan gelen sandık, gümüş riton ile birlikte:

16 (silinti)

17 Bir aslan protomu, iki gümüş kupa. Nerik garnizonunun

18 süvarileri için (Koşak, 1982, s. 24-26; Burgin, 2022b, s. 284-287).

“Kompleks envanterler” kataloğu içerisinde bulunan askeri ekipman(?) ve ikram kapları envanterinin bir parçasında ise yine riton ve aslan protomu birlikte kaydedilmiştir:

CTH 246.I.4.B(?): KBo 31.54

2 a]ltın [riton], bunlardan ikisi önde [ayakta] duran öküz [

3] altın (ve) taş k[oç]/[erkek keç], 1 k[urt

4] altın ..., bir asla[n] protomu[

5] altın (ve) taş domuz [pro]tomu, bir *hudanni*⁸ ... [

6] altın (ve) taş başlık, bir aslan [(Siegelova, 1986b, s. 454; Burgin, 2022b, s. 429).

⁷ *şayu*/-*şaiu*-; bir hayvan adı (Ertem, 1965, s. 166; Güterbock vd., 2002, s. 21; Ünal, 2016, s. 472).

⁸ (DUG)*hudanni*/-*hutanni*-; bir kap, determinatifsiz olarak yazıldığında bir kült kabı (Puhvel, 1991, s. 416; Ünal, 2016, s. 211).

“Sandık envanterleri” kataloğunda bulunan taşıma metinlerinin bir kaydında ise gümüş aslan protomları, boğa ve kartal protomlarıyla birlikte görülmektedir:

CTH 241.7.A: KUB 42.11 V

23 Bir kırmızı Mısır sandığı, üzerinde[

24 on üç gümüş (riton şeklinde) boğa protomu, üç [gümüş] as[lan] protomu[

25 beş gümüşten kartal protomu, iki[

26 İçinde on dört gümüş kadeh vardır. [Yolda] (Koşak, 1982, s. 34-36; Siegelova, 1986b, s. 406-407).

2.4. Aslan Başı

Yukarıda ele aldığımız iki başlıkta, aslan ritonu (*BIBRU* UR.MAH) ile aslan protomu (*GÚ* UR.MAH) arasında bariz bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkiye ek olarak, baş (*SAG.DU*) ile protom (*GÚ*)’un benzer manada hayvan biçimli iki kabı ifade ettiği aktarılmaktadır (Coşkun, 1969, s. 36, dn. 3). Aslan başı ise ritüel fragmanlarında bulunan malzeme listelerinde “*SAG.DU* UR.MAH” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu metinler detaya yönelik bir tasvir sunmamaktadırlar (Haas, 2003, s. 464). “Hattice-Hititçe çift dilli temel atma ritüeli” kataloğunda bulunan ritüel listesinde aslan başı, leopar ve yaban domuzunun başlarıyla birlikte görülmektedir:

CTH 726: KBo 37.3 + KUB 28.87 ay.

7 Bir *huppar*⁹ kabı şarap, bir *huppar*- kabı ballı bira, bir aslan başı,

8 bir leopar başı, bir yaban domuzu başı (Klinger, 1996, s. 682; Haas, 2003, s. 464; Güterbock vd., 1997, s. 185a).

Hattice-Hititçe çift dilli temel atma ritüel listesinin Ortaköy versiyonlarında kaydedilen aslan başı, pek çok giysi, deri, hayvanlar, yiyecek, içecek ve leopar başı ile birlikte listelenmektedir:

CTH 726: Or. 90/1687 ve Or. 90/1694 + Or. 90/784 (+) Or. 90/1335 ay. IV/ III

§7

18]. . . keçi derisi, bir? [. . .] *marnuan*- birası kasesi, kase. . . [

19 bir aslan [başı], bir leopar başı . . . [. . .] (Hepsini) Fırtına Tanrısının adamı alır (Soysal ve Süel, 2016, s. 333).

Başka bir temel atma ritüel listesinde, metin hasarlı olmasına rağmen leopar ve yaban domuzu başıyla birlikte aslan başı okunmaktadır:

CTH 726.2.B: KBo 43.176

4 [Bir] aslan başı,

5 [bir leopar başı], bir yaban domuzu başı ile (Haas, 2003, s. 464-465).

Temel atma ritüellerinde kullanılan ve bu amaçla tasarlanan nesneler, daha önce belirtildiği gibi bir nevi uğur getiren, kötülüğü uzaklaştıran koruyucu muskalar olarak kullanılmıştır (Haas, 1994, s. 253-254; Haas, 2003, s. 184, 464, 610, 766). “Halep’in Teşup’u ve Hepat’ının kültü” adlı katalogta bulunan bir metinde de aslan başları, yine kurt başlarıyla birlikte geçmektedir. Ancak metin hasarlı olduğundan dolayı aslan başıyla ilgi bilgiye ulaşılamamaktadır:

CTH 698: KBo 64.62

5 asker] ekmeği?, asl[an] başları,

6 kurt [baş]ları (Thesaurus Linguarum Hethaeorum digitalis, hethiter.net/: TLHdig KBo 64.62 (2021-12-31).

“Kompleks envanterler” kataloğunda yer alan Manninni’nin envanter kayıtlarında görülen aslan başları ise heykeller ve değerli madenlerle birlikte görülmektedir:

CTH 246.I.1: KUB 12.1 ay. IV

16 [beş(?) altın (ve) taş [heykel], bunlardan ikisi ayakta duran bir erkek, üçü kadın, biri oturan,

17 [iki ayakta] duran(?), iki sfenks uzanmış, altı aslan başı,

18 [...] ... , altı altın (ve) taş dağ, on iki altın tel, on iki altın (ve) taş kolye (Koşak, 1978, s. 101, 105; Siegelova, 1986b, s. 448-449; Burgin, 2022b, s. 384-385).

Yine “kompleks envanterler” kataloğunda bulunan başka bir kayıttaki aslan başı, altın kakmalı olarak mühür evi ekipman envanter metninde kaydedilmiştir:

⁹ /(DUG) *huppar*-, kase, kadeh, tencere, kap, ayrıca katı veya sıvı ölçeceği (Puhvel, 1991, s. 387-392; Ünal, 2016, s. 202).

CTH 246.I.3: VBoT 87 ay. IV

3 [...] bir aslan [başı] altın kak[malı

4 ikinci tablet, tamamlanmamış. Arnuwand[a]'nın

5 mühür evinin ekipman envanteri (Burgin, 2022b, s. 415).

Aslan başlarının envanter metinlerine kaydedilme sebeplerinden birinin, prenslerin yerel yetkililere dekoratif bir ürün olarak demirden yapılmış aslan başlarını bağışlaması/hediye etmesi olduğunu gösteren ilginç bir “dağıtım metni” bulunmaktadır (Burgin, 2022a, s. 135; Burgin, 2022b, s. 294):

CTH 245.III: KUB 31.24 öy.

4 [asl]anın başı [d]emirden

5 [N]eri[kkail]i vali[ye (Burgin, 2022b, s. 294-295).

Sonuç

Bu çalışma kapsamında sınırlandırılan Hititçe çivi yazılı metinler, aslan motifinin Hitit maddi kültüründe rastlantısal ya da yalnızca estetik bir tercih olmadığını, belirgin bir dinsel ve ideolojik çerçeve içinde kullanıldığını göstermektedir. Temel mobilyalar üzerinde görülen aslan motifi, metinlerde yalnızca aslan ayağı formunda, yatak, sandalye ve sandıklarda karşımıza çıkmaktadır. Ancak söz konusu yatak ve sandalyelerin ölçüleri ile kayıtlı oldukları metin türü, bunların kraliyet kullanımından ziyade tanrı kültleri için tasarlandığına işaret etmektedir. Bu durum, aslanın mobilya bağlamında doğrudan kült alanı içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Aslan ayaklı sandıklar ise daha çok kıymetli eşyaların taşınması ve muhafazasında kullanılmış, dolayısıyla dini işlevden ziyade ekonomik ve törensel prestij ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, vergi ve hediye envanterlerinde yer almaları, motifin kraliyet ideolojisinin maddi tezahürü olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir.

Dekoratif küçük eşyalar arasında yer alan aslan heykelleri, ritonlar, protomlar ve aslan başları ise motifin çok yönlü kullanımını daha açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Yazılı kayıtlarda en yüksek yekunu tutan aslan heykelleri, tapınak envanterlerinin temel unsurları arasında yer almış hem adak nesnesi olarak sunulmuş hem de tanrı heykellerinin ellerinde ya da bastıkları platformlarda kullanılmıştır. Tek bir tanrıya özgü kullanılmamış olmaları, aslanın belirli bir kültle sınırlı değil, daha kapsayıcı kutsal bir sembol olarak algılandığını göstermektedir. Ağırlıkları 1 şekel (yak.12 gram) ila 1 mina (yak. 470 gram) arasında, boyları 1-2 *şekan*- (karış) uzunluğunda değişen bu heykeller, fildişi, altın, gümüş, demir gibi değerli madenlerden ve taş, ahşap gibi farklı malzemelerden üretilmiştir. Tanrı sunularının bu denli kıymetli hammaddelerden imal edilmesi, hem tanrılara verilen değere hem ülke ekonomisinde yer alan madenlere hem de bu madenleri ustalıkla işleyen meslek erbaplarına işaret etmektedir. Altından imal edilmiş aslan ritonlarının bayram ritüellerinde kral ve kraliçe tarafından tanrılar onuruna içki sunumunda kullanılması, motifin kraliyet ile kutsal alan arasındaki sembolik teması kuran bir araç haline geldiğini göstermektedir. Aslan protomları ve aslan başları da benzer biçimde kült kapları ve törensel nesneler arasında yer almış, değerli madenlerden üretilmeleri, onların prestij göstergesi olarak algılandığını ortaya koymuştur. Demir bir aslan başının Nerikkali valisine hediye edilmesi ise devlet kültürü çerçevesinde şekillenen sembolik dilin merkezden taşraya aktarıldığını göstermesi bakımından özellikle önemlidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Hititçe kayıtlarda mobilya ve dekoratif ürünler üzerinde görülen aslan motifi, odağında güçlü bir dinsel dayanak taşımaktadır. Söz konusu motif, tanrısal iktidarın maddi bir temsili olarak, mobilya üzerinden kutsal mekanın görselleştirilmesinde kullanılmıştır. Bununla birlikte motif, yalnızca kült uygulamasının değil, siyasi erkin dini zemin üzerinde meşrulaştırılmasının ve doğa gücünün kraliyet ideolojisine entegre edilmesinin de görsel bir ifadesi olarak işlev görmüştür. Ancak bu çalışma, metin verilerine dayalı bir çerçeve sunmakta olup, arkeolojik buluntularla yapılacak analizler ve Hitit devleti ile çağdaşları arasında gerçekleştirilecek karşılaştırmalar, aslan motifinin işlev ile anlam alanlarını daha da netleştirecektir.

Kaynakça

ABoT: Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan Boğazköy tabletleri.

- Akdoğan, R. (1989). *KBo XII-XXXIII arasında geçen hayvan isimleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akdoğan, R. (2019). ^{URU}La(hu)wazantiya “La(hu)wazantiya şehri”. A. Süel (Ed.), *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri* (08-14 Eylül 2014) içinde (Cilt I, ss. 1-48). Çorum: Çorum valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Akdoğan, R. (2022). Anadolu kelime Hattice Tabarna’dan Eski Türklerde *İl-Teber*’e doğru. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(2), 539-560.
- Akurgal, E. (2015). *Hatti ve Hitit uygarlıkları*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Alp, S. (1967). Libasyon kapları “gaga ağızlı desti” ile “kol biçimli alet” ve Hitit metinlerindeki karşılıkları. *Belleten*, 31(48), 513-549.
- Alp, S. (1993). *Beiträge zur erforschung des Hethitischen tempels: kultanlagen im lichte der keilschrifttexte, neue deutungen*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ardzinba, V. G. (2010). *Eskiçağ’da Anadolu ayinleri ve mitleri* (O. Uravelli, Çev.). Ankara: Kafda Yayınları.
- Aykut, İ. (1991). *KUB XXXVIII-LVIII arasında ve IBoT IV’de geçen hayvan isimleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bachvarova, M. R. (2019). Towards an understanding of the gendered Hittite landscape: What does it mean when mountains give birth? A. Süel (Ed.), *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri* içinde (Cilt I, ss. 81-100). Çorum: Çorum valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Badalı, E. (1990). Il significato del verbo ittito *palwae-*. *Orientalia*, 59(2), 130-142.
- Badalı, E. (1991). *Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite*. Heidelberg: Carl Winter.
- Barsacchi, F. G. (2017). *Le feste ittite del tuono: Edizione critica di CTH 631*. Firenze: Firenze University Press.
- Beckman, G. (2019). *The Hittite Gilgamesh*. Atlanta: Lockwood Press.
- Bittel, K., Naumann, R. ve Otto, H. (1941). *Yazılıkaya: architektur, felsbilder, inschriften und kleinfunde*. Leipzig: J. C. Hinrichs.
- Bo: Boğazköy: Tafelsignatur unveröffentlicher Boğazköy-texte.
- Boyla, O. (2011). *Mobilya tarihi*. İstanbul.
- Brandenstein, C. G. von. (1943). *Hethitische Götter nach bildbeschreibungen in keilschrifttexten*. Leipzig: J. C. Hinrichs.
- Bossert, H. Th. (1942). *Altanatolien: Kunst und handwerk in kleinasien von den anfängen bis zum völligen aufgehen in der griechischen kultur*. Berlin: Verlag Ernst Wasmuth.
- Bossert, H. Th. (1951). Hitit hiyeroglif metinlerinde tanrıça Hepat. *Belleten*, 15, 324-332.
- Bozgun, Ş. (2022). Kayseri Arkeoloji Müzesinde bulunan Hititçe tablet parçaları II. *Archivum Anatolicum*, 16(1), 51-68.
- Burgin, J. M. (2022a). *Studies in Hittite economic administration, a new edition of the Hittite palace-temple administrative corpus and research on allied texts found at Hattuša, Volume I: Background, corpus overview, case studies, lexical commentary, and glossary*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Burgin, J. M. (2022b). *Studies in Hittite economic administration, a new edition of the Hittite palace-temple administrative corpus and research on allied texts found at Hattuša, Volume II: Text editions and philological commentary*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Camarosano, M. (2018). *Hittite local cults*. Atlanta: SBL Press.
- Çapar, Ö. (1978). Anadolu’da Kybele tapınımları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 29(1-4), 191-210.
- Carruba, O. (1967). Rhyta in den hethitischen Texten. *Kadmos*, 6, 88-97.
- Carter, C. W. (1962). *Hittite cult-inventories*. (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Chicago, Chicago.
- Collins, B. J. (1989). *The representation of wild animals in Hittite texts*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yale University, New Haven.
- Collins, B. J. (1998). Hattušili I, the lion king. *Journal of Cuneiform Studies*, 50, 15-20.
- Collins, B. J. (2003). On the trail deer: Hittite *kurala-*. G. Beckman, R. Beal ve G. McMahon (Ed), *Hittite studies in honor of Harry A. Hoffner Jr. on the occasion of his 65th birthday* içinde (ss. 73-82). Indiana: Eisenbrauns.

- Coşkun, Y. (1969). Boğazköy metinlerinde geçen başlıca libasyon kapları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 27(3-4), 1-61.
- Coşkun, Y. (1979). *Boğazköy metinlerinde geçen bazı seçme kap isimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Coşkun, Y. (1992). Hitit kap isimleri. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1991 yılı sonbahar dönemi konferansları* (ss. 29-34). Ankara.
- CTH: Laroche, E. (1971). *Catalogue des textes Hittites*. Éditions Klincksieck.
- Çınaroğlu, A. (1986). *MÖ. I. Binde Keşlik yaylası ve civarı*. IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri. Ankara: 323-332.
- Darga, M. (1992). *Hitit sanatı*. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Kitapları.
- Demanueli, M. (2015). *La montagne, la vigne et la justice: images et langages des pouvoirs en Cappadoce à l'âge du fer (début du XIIème– fin du VIIème siècle avant Jésus Christ): entre permanences et mutations, entre Orient et Occident* (Yayımlanmamış doktora tezi). EPHE Paris Archéologie et Préhistoire, École pratique des hautes études.
- Demirel, S. (2023). Interpretation on some possible depictions of the Hittite tutelary deity of the countryside. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 38(1), 61-80.
- Ertem, H. (1965). *Boğazköy metinlerine göre Hititler devri Anadolu'sunun faunası*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Friedrich, J. (1929). Die hethitischen Bruchstücke des Gilgames-Epos. *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie*, 39, 1-82.
- Friedrich, J. (1991). *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*. Heidelberg: Carl Winter.
- Girginer, S. (2018). *Geç Hitit dönemi tasvir sanatında mobilyalar*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Goetze, A. (1960). Review of *Keilschrifttexte aus Boghazköi* Neuntes Heft 1957c. *Journal of Cuneiform Studies*, 14, 115-116.
- Gonnet, H. (1968). Les montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites. *Revue Hittite et Asianique*, 26(83), 93-171.
- Groddek, D. (2006). *Hethitische texte in transkription: KUB 60 (DBH 20)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Groddek, D. (2009). *Hethitische texte in transkription: KUB 2 (DBH 30)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Güterbock, H. G. (1943). Eti tanrı tasvirleri ile tanrı adları / Hethitische götterdarstellungen und göttemamen. *Belleken*, 7, 273-293/295-317.
- Güterbock, H. G. (1997). Hethitische götterbilder und kultobjekte. H. A. Hoffner Jr. (Ed.), *Perspectives on Hittite civilization içinde* (ss. 115-125). Michigan: McNaughton & Gunn.
- Güterbock, H. G. ve Hoffner, H. A. (1997). *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University*. Vol. P. Chicago: The University of Chicago.
- Güterbock, H. G., Hoffner, H. A. ve Van Den Hout, TH. P. J. (2002). *The Hittite dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Vol. Š, fasc. 1 *šā- to šaptamenzu*. Chicago: The University of Chicago.
- Güterbock, H. G., Hoffner, H. A. ve Van Den Hout, TH. P. J. (2005). *The Hittite dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Vol. Š, fasc. 2 *šaptamenzu to -ši-*. Chicago: The University of Chicago.
- Haas, V. (1982). *Hethitische Berggötter und hurritische Steindämonen. Riten, kulte und mythen* Mainz: Philipp von Zabern.
- Haas, V. (1994). *Geschichte der hethitischen Religion*. Leiden: E. J. Brill.
- Haas, V. (2003). *Materia magica et medica Hethitica: Ein Beitrag zur heilkunde im alten orient* (Vol. I). Berlin: Walter de Gruyter.
- Hazenbos, J. (2003). *The organization of the Anatolian local cults during the thirteenth century b.c. an appraisal of the Hittite cult inventories*. Leiden-Boston: Brill.
- HKM: Alp, S. (1991). *Hethitische keilschrifttexte aus Maşat Höyük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- HT: King, L. (1920). *Hittite texts in the cuneiform character from tablets in the British Museum*. Sold at the British museum.
- IBOT: Bozkurt, H., Çığ, M. ve Güterbock, H. G. (1944-1998). *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy tabletleri I-V*.

- Jakob-Rost, L. (1963). Zu den hethitischen Bildbeschreibungen, II. Teil. *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung*, 9, 175-237.
- KBo: (1946ff.). *Keilschrifttexte aus Boghazköi*.
- Kılıç, Y. ve Başol, S. (2014). Hitit büyülerinde sayı ve renk sembolizmi. *Turkish Studies*, 9(7), 51-64.
- Klinger, J. (1996). *Untersuchungen zur rekonstruktion des hattischen Kultschicht*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Košak, S. (1978). The inventory of Manninni (CTH 504). *Linguistica*, 18, 99-112.
- Košak, S. (1982). *Hittite inventory texts (CTH 241-250)*. Heidelberg: Carl Winter.
- KUB: (1921 ff). *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*.
- Lanaro, A. (2015). A goddess among storm-gods the stele of Tavşantepe and the landscape monuments of southern Cappadocia. *Anatolian Studies*, 65, 79-96.
- Laroche, E. (1946–1947). Recherches sur les noms des dieux hittites. *Revue Hittite et Asiatique*, 7(46), 7-139.
- Laroche, E. (1968). Textes mythologiques hittites en transcription 2. Mythologie d'origine étrangère. *Revue Hittite et Asiatique*, 26/82, 5-90.
- Lebrun, R. (1981). Studia ad civitates Samuha et Lawazantiya pertinentia I. Voeux de la reine à Ištar de Lawazantiya. *Hethitica*, 4, 95-107.
- Martino, S. de. (1989). *La danza nella cultura ittita*. Firenze: Elite.
- Mouton, A. (2007). *Rêves hittites. Contributions à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne*. Leiden-Boston: Brill.
- Mouton, A. (2021). Dog-men, bear-men, and the others: men acting as animals in Hittite festival texts. L. Recht (Ed), *Fierce lions, angry mice and fat-tailed sheep. Animal encounters in the ancient Near East* içinde (ss. 79-94). Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research.
- Murat, L. (2009). Goddess Išhara. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28(45), 159-189.
- Otten, H. (1971). *Ein hethitisches festritual (KBo XIX 128)*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz. (StBoT 13).
- Özgül, E. ve Kılıç Y. (2024). Eski Anadolu'da leopar-aslan, boğa-geyik bağlamında tanrıçanın zoomorf tasvirleri (MÖ 2. binyılın sonuna kadar). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 170-185.
- P. E. - P. F. (1878). Decorative furniture. *The Art Journal*, 4, 12-15.
- Péquignot, A. (2006). The history of taxidermy: clues for preservation. *A Journal for Museum and Archives Professionals*, 2(3), 245-255.
- Popko, M. (1978). *Kultobjekte in der hethitischen religion (nach keilschriftlichen Quellen)*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Puhvel, J. (1991). *Hittite etymological dictionary*. Vol. 3: Words beginning with H. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Puhvel, J. (1997). *Hittite etymological dictionary*. Vol. 4: Words beginning with K. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Roos, J. de. (2007). *Hittite votive texts*. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- Roos, J. de. (2008). Weights and measures in Hittite texts. *Anatolica*, 34, 1-6.
- Savaş, S. Ö. (2002a). Tahtlar ve asalar: Hitit tanrılarının ve krallarının gücü. *Eothen*, 11, 705-733.
- Savaş, S. Ö. (2002b). Hititlerde "Fırtına Tanrısı" ile "Boğa Kültü" üzerine bazı gözlemler ve yorumlar. *Archivum Anatolicum*, 5(1), 97-170.
- Siegelova, J. (1986a). *Hethitische verwaltungspraxis im lichte der wirtschafts und inventardokumente I*. Praha: Národní muzeum v Praze.
- Siegelova, J. (1986b). *Hethitische verwaltungspraxis im lichte der wirtschafts und inventardokumente II*. Praha: Národní muzeum v Praze.
- Singer, I. (1983). *The Hittite KILAM Festival I*. (StBoT 27). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Singer, I. (1984). *The Hittite KILAM Festival II*. (StBoT 28). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Smith, G. E. (1914). Egyptian mummies. *The Journal of Egyptian Archaeology*, 1(3), 189-196.
- Simpson, E. (1995). Furniture in Ancient Western Asia. J. M. Sasson, J. Baines (Ed), *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. III içinde (ss.1647-1671). New York: Charles Scribner's Sons. 1647-1671.
- Soysal, O. (2007). Tanrı içmek Hitit kült teriminin Hatti dili ışığında yeni bir yorumlama denemesi. M. Alparslan, M. Doğan Alparslan, H. Peker (Ed), *Belkis Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan* içinde (ss. 731-737). İstanbul: Ege Yayınları.

- Soysal, O. ve Süel, A. (2016). The Hattian-Hittite foundation rituals from Ortaköy (II). Fragments to CTH 726 rituel bilingue de fondation d'un temple ou d'un palais. Š. Velhartická (Ed), *Audias fabulas veteres, Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová* içinde (ss. 320-364). Leiden-Boston: Brill.
- Stefanini, R. (1969). Enkidu's dream in the Hittite Gilgamesh. *Journal of Near Eastern Studies*, 28(1), 40-47.
- Thesaurus Linguarum Hethaeorum digitalis, hethiter.net/: TLHdig KUB 48.126 (2021-12-31). https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/TLHdig/tlh_xtx.php?d=KUB%2048.126 (Erişim tarihi: 24.12.2025).
- Thesaurus Linguarum Hethaeorum digitalis, hethiter.net/: TLHdig KBo 64.62 (2021-12-31). https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/TLHdig/tlh_xtx.php?d=KBo%2064.62 (Erişim tarihi: 24.12.2025).
- Torri, G. ve Barsacchi, F. G. (2018). *Hethitische texte in transkription KBo 12. (DBH 50)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Ünal, A. (1980-1983). Leopard. *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, 6, 604-605.
- Ünal, A. (1987-1990). Löwe. *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, 7, 85-87.
- Ünal, A. (1993). *Boğazköy metinlerinin ışığı altında Hititler devri Anadolu'sunda filolojik ve arkeolojik veriler arasındaki ilişkilerden örnekler*. 1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları. Ankara.
- Ünal, A. (2016). *Hititçe-Türkçe / Türkçe-Hititçe büyük sözlük: Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvice ve Palaca sözcük listeleriyle birlikte*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Ünlü Efe, F. (2025). Hititlerde bir benzetme ve benzeşim unsuru olarak "UR.MAH" aslan. *Turkish Studies*, 20(3), 1993-2016.
- VBoT: Goetze, A. (1930). *Verstreute Boghazköi-Texte*.
- Wegner, I. (1981). *Gestalt und kult der Ištar-Šawuška in kleinasien*. Neukirchen-Vluyn: Verlag Butzon & Bercker Kevelaer.
- Wegner, I. (1995). *Hurritische opferlisten aus hethitischen festbeschreibungen Teil 1: Texte für Ištar-Šawuška*. (ChS 1-3). Roma: Bonsignori Editore.
- Yiğit, T., Özcan, A. ve Kıymet, K. (2016). *Hitit imparatorluk dönemi kaya anıtları*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Yoshida, D. (1996). *Untersuchungen zu den Sonnengöttheiten bei den Hethitern. Schwurgötterliste, helfende Gottheit, feste*. (TH 22). Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.